

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ПРАЦЮЮЧИХ ІМІГРАНТІВ ТА ЇХНІХ СІМЕЙ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Кортукова Т. О.

У статті проаналізовано питання щодо соціального захисту працюючих імігрантів та їхніх сімей в Європейському Союзі. Визначено, що умови доступу до соціального захисту можуть відрізнятися в залежності від того, чи є мігрант громадянином країни-члена ЄС, чи ні, а також в залежності від того, чи має мігрант право на проживання в країні-члені ЄС. Якщо мігрант є громадянином країни-члена ЄС і працює в іншій країні-члені ЄС, то він здебільшого має право на доступ до соціального захисту на тих же умовах, що і громадяни країни, де він працює. Якщо мігрант не є громадянином країни-члена ЄС, то його права на соціальний захист можуть бути обмежені. Проте, він має право на деякі форми захисту, які встановлені законодавством ЄС.

Хоча питання щодо соціального захисту працюючих імігрантів та їхніх сімей в Європейському Союзі здебільшого є прерогативою держав-членів Європейського Союзу, проте на наднаціональному рівні інститути Європейського Союзу виробили певні базові стандарти. Зокрема, у цій сфері Європейським Союзом було прийнято ряд директив, положення яких проаналізовано у статті.

Відтак, директивами щодо трудової міграції, які охоплюють питання зайнятості та соціального забезпечення, які стосуються громадян ЄС є: Директива 2004/38/ЄС щодо права на вільне переміщення та проживання громадян ЄС та їх членів родин; Директива 2014/54/ЄС щодо прав працівників під час вільного руху в ЄС; Директива 2018/957 про тимчасове відрядження працівників, що здійснюється в рамках надання послуг.

Директивами, які регулюють певні аспекти соціальних прав мігрантів з третіх країн є: Директива 2003/109/ЄС про довгострокових резидентів; Директива 2021/1883 про умови в'їзду та проживання громадян третіх країн з метою здійснення висококваліфікованої праці; Директива 2014/36 про умови в'їзду і перебування громадян третіх країн для цілей працевлаштування в якості сезонних працівників; Директива 2016/801 про умови в'їзду та проживання громадян третіх країн з метою проведення досліджень, навчання, підвищення кваліфікації, волонтерства, обміну учнями або освітніх

проектів і роботи за програмою *au pair*; Директива 2014/66/ЄС про умови в'їзду і перебування громадян третіх країн у рамках внутрішньо-корпоративного переміщення.

Ключові слова: спільна іміграційна політика ЄС; соціальні права імігрантів в ЄС; доступ до соціального захисту в ЄС для імігрантів; громадяни третіх країн, громадяни ЄС.

Kortukova T. O. Social protection of working immigrants and their families in the European Union

The article analyzes issues related to social protection of working immigrants and their families in the European Union. It was determined that the conditions of access to social protection may differ depending on whether the migrant is a citizen of an EU member state or not, as well as depending on whether the migrant has the right to reside in an EU member state. If a migrant is a citizen of an EU member state and works in another EU member state, he/she has the right to access social protection under the same conditions as citizens of the country where he/she works. If a migrant is not a citizen of an EU member state, his/her rights to social protection may be limited. However, he/she is entitled to some forms of protection established by EU legislation.

Although the issue of social protection of working immigrants and their families in the European Union is mostly the prerogative of the member states of the European Union, at the supranational level, the institutions of the European Union have developed certain basic standards. In particular, in this area, the European Union adopted a number of directives, the provisions of which are analyzed in the article.

Therefore, the labor migration directives covering employment and social security issues affecting EU citizens are: Directive 2004/38/EC on the right to free movement and residence of EU citizens and their family members; Directive 2014/54/EU on the rights of workers during free movement in the EU; Directive 2018/957 on the temporary posting of employees, which is carried out within the framework of the provision of services.

Directives that regulate certain aspects of social rights of migrants from third countries are: Directive 2003/109/EC on long-term residents; Directive 2021/1883 on the conditions of entry and residence of citizens of third countries for the purpose of highly skilled work; Directive

2014/36 on the conditions of entry and stay of third-country nationals for the purposes of employment as seasonal workers; Directive 2016/801 on the conditions of entry and residence of citizens of third countries for the purpose of conducting research, training, advanced training, volunteering, student exchange or educational projects and work under the au pair program; Directive 2014/66/EU on the conditions of entry and stay of citizens of third countries within the framework of intra-corporate transfer.

Key words: *EU common immigration policy; social rights of immigrants in the EU; access to social protection in the EU for immigrants; citizens of third countries, citizens of the EU.*

Вступ. Низький рівень народжуваності, старіюче населення, високий рівень виїзду молоді за кордон та інші фактори призводять до зменшення населення Європейського Союзу (далі - ЄС) [1]. Згідно даних Європейського статистичного агентства (далі - Евростат), кількість населення в більшості держав-членів ЄС зменшується. Наприклад, за даними 2020 року, населення Німеччини зменшилося на 0,2%, Італії - на 0,4%, а Іспанії - на 0,3%. За прогнозами Евростату, кількість населення в ЄС може зменшитися з 446 млн в 2020 році до 416 млн в 2100 році [2].

Така тенденція може мати серйозні наслідки для економіки та соціального розвитку держав-членів ЄС, зокрема, може призвести до зменшення робочої сили та зростання витрат на соціальну підтримку старіючого населення. Відтак, з метою подолання вищезазначених викликів, ЄС потребує залучення трудових ресурсів ззовні. Рішенням зазначених проблем може стати залучення працюючих мігрантів, які законно проживатимуть та будуть працевлаштовані на території ЄС.

З іншого боку, працюючі іммігранти є досить уразливою категорією населення. Більшість із них стикаються з труднощами у доступі до житла, освіти, охорони здоров'я та інших соціальних послуг. Ситуація може ускладнюватися незнанням мови, а також незнанням своїх прав та законодавства у приймаючій країні. Крім того, деякі трудові мігранти можуть бути вразливими перед зловживанням і експлуатацією з боку недобросовісних роботодавців.

Наукові, прикладні та теоретичні дослідження сфері соціального захисту працюючих мігрантів та їхніх сімей у ЄС зумовлені також виконанням Угоди про асоціацію між Україною та ЄС [3], а також набуттям статусу кандидата на членство в ЄС. Тому, з огляду на вищезазначене, дослідження

проблематики соціального захисту працюючих іммігрантів та їхніх сімей в ЄС наразі є надзвичайно актуальним.

Постановка завдання. Метою статті є визначення наднаціонального законодавства Європейського Союзу у сфері соціального захисту працюючих мігрантів та їхніх сімей у ЄС.

Результати дослідження. Наднаціональне право Європейського Союзу забезпечує певний рівень соціального захисту для працюючих мігрантів, які перебувають на території ЄС. При цьому, соціальний захист для мігрантів у ЄС залежить від різних факторів, таких як їх статус перебування, національність та причина переїзду.

Відтак, умови доступу до соціального захисту можуть відрізнятися в залежності від того, чи є мігрант громадянином країни-члена ЄС, чи ні, а також в залежності від того, чи має мігрант право на проживання в країні-члені ЄС. Якщо мігрант є громадянином країни-члена ЄС і працює в іншій країні-члені ЄС, то він має право на доступ до соціального захисту на тих же умовах, що і громадяни країни, де він працює. Якщо мігрант не є громадянином країни-члена ЄС, то його права на соціальний захист можуть бути обмежені. Проте, він має право на деякі форми захисту, які встановлені законодавством ЄС, такі як право на безпеку та гігієну на робочому місці, право на мінімальну заробітну плату, право на відпочинок та максимальний робочий час, та інші.

Наприклад, директивами щодо трудової міграції, які охоплюють питання зайнятості та соціального забезпечення, які стосуються громадян ЄС є: Директива 2004/38/ЄС щодо права на вільне переміщення та проживання громадян ЄС та їх членів родин [4]; Директива 2014/54/ЄС щодо прав працівників під час вільного руху в ЄС [5]; Директива 2018/957 про тимчасове відрядження працівників, що здійснюється в рамках надання послуг [6].

Директива 2004/38/ЄС [4] щодо права на вільне переміщення та проживання громадян ЄС та їх членів родин встановлює право на вільне переміщення працівників в межах ЄС, незалежно від їх громадянства, а також права на рівні умови праці та соціального захисту для мігрантів та їх родин, які перемістилися до іншої країни ЄС.

Зокрема, Директива 2004/38/ЄС [4] гарантує мігрантам наступні права: право на працю в інших країнах ЄС на рівних умовах з місцевими жителями; право на допомогу в пошуку роботи в іншій країні ЄС; право на проживання в іншій країні ЄС протягом трьох місяців без необхідності

отримання дозволу на проживання; право на проживання в іншій країні ЄС протягом більше трьох місяців за умови, що мігрант має достатні засоби для проживання та страховку на випадок хвороби та не становить загрози для громадського порядку та національної безпеки; право на доступ до соціального захисту в країні проживання на рівних умовах з місцевими жителями; право на об'єднання з родиною, що мешкає в іншій країні ЄС. Директива також передбачає захист від дискримінації та належне виконання правил щодо переміщення працівників в ЄС. До тих пір, поки бенефіціари права на проживання не стануть непомірним тягарем для системи соціальної допомоги приймаючої держави-члена, вони не повинні бути вислані. Видворення не повинно бути автоматичним наслідком звернення до системи соціальної допомоги.

Основними положеннями Директиви 2014/54/ЄС [5] щодо прав працівників під час вільного руху в ЄС є: забезпечення рівних можливостей: директива зобов'язує країни-члени ЄС забезпечувати рівні можливості для всіх працівників, включаючи мігрантів, що працюють на їх території; система електронного обміну інформацією: директива вимагає від країн-членів створення національної системи електронного обміну інформацією, щоб забезпечити ефективний обмін інформацією між країнами-членами ЄС щодо соціального захисту; охорона здоров'я та безпека: директива передбачає, що всі працівники, включаючи мігрантів, мають право на охорону здоров'я та безпеку на робочому місці; рівні умови праці: директива зобов'язує країни-члени ЄС забезпечувати рівні умови праці для всіх працівників, незалежно від їх національності, що працюють на їх території; соціальний захист: директива гарантує право на соціальний захист для всіх працівників, включаючи мігрантів, що працюють на території країн-членів ЄС.

Директива 2018/957 [6] про тимчасове відрядження працівників, що здійснюється в рамках надання послуг була прийнята з метою забезпечення більш ефективного соціального захисту тимчасових працівників, які були відправлені на роботу в іншу країну ЄС. Основні положення, які містить Директива, включають: забезпечення рівної оплати за роботу, яку виконують тимчасові працівники, які були відправлені на роботу в іншу країну ЄС, порівняно з працівниками, які працюють на тій же посаді в цій країні; забезпечення більш ефективного доступу тимчасових працівників до соціального захисту, зокрема до систем

соціального страхування, пенсійних фондів та медичного страхування; встановлення обов'язкових мінімальних стандартів для захисту тимчасових працівників, зокрема щодо умов праці, безпеки та гігієни на робочому місці; забезпечення прозорості та ефективності системи для відправлення тимчасових працівників на роботу в іншу країну ЄС.

Разом з тим, директивами, які регулюють певні аспекти соціальних прав мігрантів з третіх країн є: Директива 2003/109/ЄС про довгострокових резидентів [7]; Директива 2021/1883 про умови в'їзду та проживання громадян третіх країн з метою здійснення висококваліфікованої праці [8]; Директива 2014/36 про умови в'їзду і перебування громадян третіх країн для цілей працевлаштування в якості сезонних працівників [9]; Директива 2016/801 про умови в'їзду та проживання громадян третіх країн з метою проведення досліджень, навчання, підвищення кваліфікації, волонтерства, обміну учнями або освітніх проєктів і роботи за програмою *au pair* [10]; Директива 2014/66/ЄС про умови в'їзду і перебування громадян третіх країн у рамках внутрішньо-корпоративного переміщення [11].

Згідно з Директивою 2003/109/ЄС [7] про довгострокових резидентів, держави-члени повинні забезпечувати працюючим мігрантам доступ до соціального захисту, такого як пенсії, соціальне страхування, медична допомога, допомога при безробітті та інші соціальні послуги. Директива також вимагає від держав-членів забезпечення додаткових заходів соціального захисту для осіб з особливо вразливими статусами, таких як жінки, діти та інваліди. Директива 2003/109/ЄС сприяє реалізації принципу свободи переміщення та забезпеченню соціального захисту працюючих мігрантів в ЄС, що сприяє зміцненню соціальної та економічної інтеграції в регіоні.

Наступною директивою, яка регулює певні аспекти соціальних прав мігрантів з третіх країн є Директива 2021/1883 [8] про умови в'їзду та проживання громадян третіх країн з метою здійснення висококваліфікованої праці. Вона встановлює рівні права з громадянами ЄС щодо умов праці, зокрема умови щодо заробітної плати та звільнення, а також здоров'я та безпеки на робочому місці; свободи об'єднання; освіти та професійного навчання; визнання дипломів, сертифікатів тощо відповідно до належних національних процедур; положень національного законодавства щодо сфер соціального забезпечення; без шкоди чинним двостороннім угодам виплат у разі переїзду в третю країну накопичень у сфері законного

пенсійного забезпечення; доступу до товарів і послуг і придбання товарів і послуг, пропонування громадськості, а саме процедур придбання житла, а також інформаційні та консультаційні послуги, пропонувані службами зайнятості; вільного доступу до всієї території відповідної держави - члена в межах, передбачених національним законодавством [12].

Директива 2014/66/ЄС [11] про умови в'їзду і перебування громадян третіх країн у рамках внутрішньо-корпоративного переміщення визначає права та обов'язки мігрантів та їх роботодавців, які працюють на території ЄС на основі дозволів на роботу, які видані у межах процедури «єдиного дозволу» на роботу та проживання. Згідно з цією Директивою, працюючі мігранти мають право на соціальний захист у країні проживання, який повинен бути такий же, як і для місцевих жителів. Зокрема, Директива 2014/66/ЄС встановлює права мігрантів на доступ до соціальної допомоги, медичного забезпечення, пенсійного забезпечення та інших видів соціального захисту, що надаються місцевим жителям. Крім того, роботодавці мають забезпечувати мігрантам право на безпечні та здорові умови праці, а також права на відпустки, оплату, забезпечення безпекою праці та інші права, які гарантуються місцевим жителям.

Ще однією директивою, яка регулює певні аспекти соціальних прав мігрантів з третіх країн є Директива 2014/36/ЄС [9] про умови в'їзду і перебування громадян третіх країн для цілей працевлаштування в якості сезонних працівників. Зазначена директива є законодавчим актом, прийнятим з метою встановлення мінімальних правил щодо праці сезонних працівників, які зазвичай займаються тимчасовою роботою. Директива містить положення про права сезонних працівників, включаючи право на гідну роботу та належну оплату, право на безпеку та гігієну праці, право на інформацію про умови праці, право на відпочинок та право на соціальну захист. Крім того, директива передбачає зобов'язання роботодавців забезпечувати сезонним працівникам документи, що підтверджують їх статус сезонних працівників, а також забезпечувати дотримання правил зайнятості та працевлаштування.

Директива 2016/801 [10] про умови в'їзду та проживання громадян третіх країн з метою проведення досліджень, навчання, підвищення кваліфікації, волонтерства, обміну учнями або освітніх проєктів і роботи за програмою au pair стосується осіб, які планують перебувати в ЄС на період

більше 90 днів, та визначає вимоги та процедури отримання довгострокової візи або дозволу на проживання. Директива закріплює правила та процедури отримання довгострокової візи або дозволу на перебування, спрощує та раціоналізує процес подачі заявок на отримання дозволу на перебування для громадян третіх країн. Метою директиви є приваблювання висококваліфікованих осіб з-поза ЄС для навчання та наукових досліджень у Європі, сприяння культурному обміну та підвищення конкурентоспроможності ЄС у глобальній економіці знань.

Висновки. Таким чином, рівень соціального захисту працюючих іммігрантів та їхніх сімей у Європейському Союзі залежить від економічних, політичних, соціальних факторів, а також від імміграційного статусу людини. Хоча питання щодо соціального захисту працюючих іммігрантів та їхніх сімей в Європейському Союзі здебільшого є прерогативою держав-членів Європейського Союзу, проте на наднаціональному рівні інститути Європейського Союзу виробили певні базові стандарти. Зокрема, у цій сфері Європейським Союзом було прийнято ряд директив стосовно соціального захисту працюючих іммігрантів громадян ЄС та громадян третіх країн, положення яких проаналізовано у статті.

Література

1. Кортуюкова Т. Захист прав українських трудових мігрантів у Європі. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. №4. 2021. С. 48-57.
2. Population projections in the EU, EUROSTAT, 2020 URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?oldid=497115#Population_projections
3. Мазаракі Н.А. Механізми вирішення спорів у рамках Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. *Право і суспільство*. № 5. 2018. С. 212-216.
4. Directive 2004/38/EC of the European Parliament and of the Council of 29 April 2004 on the right of citizens of the Union and their family members to move and reside freely within the territory of the Member States amending Regulation (EEC) No 1612/68 and repealing Directives 64/221/EEC, 68/360/EEC, 72/194/EEC, 73/148/EEC, 75/34/EEC, 75/35/EEC, 90/364/EEC, 90/365/EEC and 93/96/EEC URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32004L0038>
5. Directive 2014/54/EU of the European Parliament and of the Council of 16 April 2014 on measures facilitating the exercise of rights conferred on workers

in the context of freedom of movement for workers Text with EEA relevance URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A32014L0054>

6. Directive (EU) 2018/957 of the European Parliament and of the Council of 28 June 2018 amending Directive 96/71/EC concerning the posting of workers in the framework of the provision of services URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32018L0957>

7. Council Directive 2003/109/EC of 25 November 2003 concerning the status of third-country nationals who are long-term residents URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32003L0109>

8. Directive (EU) 2021/1883 of the European Parliament and of the Council of 20 October 2021 on the conditions of entry and residence of third-country nationals for the purpose of highly qualified employment, and repealing Council Directive 2009/50/EC URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32021L1883>

9. Directive 2014/36/EU of the European Parliament and of the Council of 26 February 2014 on the conditions of entry and stay of third-country nationals for the purpose of employment as seasonal workers URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=celex%3A32014L0036>

10. Directive (EU) 2016/801 of the European Parliament and of the Council of 11 May 2016 on the conditions of entry and residence of third-country nationals for the purposes of research, studies, training, voluntary service, pupil exchange schemes or educational projects and au pairing URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX%3A32016L0801>

11. Directive 2014/66/EU of the European Parliament and of the Council of 15 May 2014 on the conditions of entry and residence of third-country nationals in the framework of an intra-corporate transfer URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A32014L0066>

12. Кортюкова Т. Правові аспекти працевлаштування висококваліфікованих працівників-мігрантів у Європейському Союзі. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. № 118. 2021. С. 112-118.

*Кортюкова Т. О.,
доктор філософії у галузі міжнародного права,
доцент кафедри міжнародного, цивільного та
комерційного права
Державного торговельно-економічного
університету*